

25 lat działalności Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku

25 years of activity of University in Białystok Chair of Orthodox Theology

Włodzimierz Misijuk

Katedra Teologii Prawosławnej, Uniwersytet w Białymstoku, Polska

 0000-0003-3460-4059

 w.misijuk@uwb.edu.pl

Abstract:

The twenty-fifth anniversary of the Chair of Orthodox Theology at the University of Białystok (KTP) prompts not only memories of its inauguration, but also deeper reflection on its mission. In his inaugural speech Metropolitan Sawa (Hrycuniak), the founder and head of the Chair, clearly pointed to the history of Orthodox theological studies in Poland, emphasized the role of the Faculty of Orthodox Theology at the University of Warsaw, which operated in the years 1924-1939, and the need to continue its work. Formally and in many other respects, it was ensured by the Section of Orthodox Theology of the Christian Theological Academy in Warsaw, established after World War II, but there are many arguments in favor of ascribing the continuity to the activity of the Faculty also at the Chair of Orthodox Theology of the University of Białystok. The article contains a broad overview of various areas of activity of the KTP, prepared on the basis of annual reports on the Chair's activities, as well as materials available in its archives. The scope and diversity of individual spheres of activity suggest that the Chair's activities to date are not only a continuation, but also a significant development of the work initiated by the Faculty of Orthodox Theology at the University of Warsaw.

Streszczenie:

Dwudziestopięćciolecie działalności Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku skłania nie tylko do wspomnień o jej inauguracji, ale nade wszystko do głębszej refleksji nad jej misją. W swym przemówieniu inauguracyjnym założyciel i wieloletni kierownik Katedry metropolita Sawa (Hrycuniak) nawiązał do historii prawosławnych studiów teologicznych w Polsce, podkreślił rolę Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, które działało w latach 1924-1939 i wskazał na potrzebę kontynuacji jego dzieła. Formalnie i pod wieloma innymi względami zapewniła ją, co prawda, utworzona po II wojnie światowej Sekcja Teologii Prawosławnej Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, jednak wiele przemawia za tym, aby kontynuację działalności Studium przypisać również Katedrze Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku. Artykuł zawiera przegląd sfer działalności KTP UWB sporządzony na podstawie dorocznych sprawozdań z działalności Katedry, jak również znacznych zasobów Katedry. Zakres i różnorodność poszczególnych sfer działania sugerują, że dotychczasowa działalność Katedry to nie tylko kontynuacja, ale również znaczący rozwój dzieła rozpoczętego przez Studium.

Keywords:

Orthodox theology, theological education, Chair of Orthodox Theology, history

Słowa kluczowe:

teologia prawosławna, edukacja teologiczna, katedra teologii prawosławnej, historia

Cite this article:

Misijuk, W., (2024). 25 years of activity of University in Białystok Chair of Orthodox Theology. *Elpis*, 26: 73-83.

Cytowanie:

<https://doi.org/10.15290/elpis.2024.26.07>

Licencja:

Copyright (c) 2024 Włodzimierz Misijuk

Licence:

Wstęp

Ćwierćwiecze Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku to z pewnością dobry powód do przeglądu jej dotychczasowej działalności, tym bardziej, że jubileuszowe podsumowania nie pojawiły się przy okazji wcześniejszych „okrągłych” rocznic jej dziesięcio- czy dwudziestolecia. Co znamienne, inauguracja działalności Katedry nastąpiła w niespełna siedemdziesięćpięcioletnią rocznicę powstania Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego 8 lutego 1925 r., kilka miesięcy po uzyskaniu przez Cerkiew w Polsce statusu autokefalii 13 listopada 1924 r., ale jeszcze przed jej oficjalnym ogłoszeniem 17 września 1925 r.

Ćwierćwiecze KTP zbiega się zatem zarówno ze stuleciem otwarcia Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, jak i stuleciem autokefalicznego, samodzielnego życia Cerkwi w Polsce.

W kontekście tych znaczących jubileuszy opis ćwierćwiecza poszczególnych sfer dotychczasowej działalności KTP, wskazanie na charakterystyczne przejawy jej działalności powinny stać się podłożem do

refleksji zarówno nad miejscem Katedry w historii prawosławnej edukacji teologicznej w Polsce, jak i nad jej znaczeniem dla życia Cerkwi w Polsce obecnie. Zarówno Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, jak i Katedra Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku powstawały w okresach znaczących przemian w państwie i w społeczeństwie. Nie bez znaczenia jest również fakt, że Katedra została powołana nieco ponad rok od przekształcenia białostockiej Filii Uniwersytetu Warszawskiego w samodzielny Uniwersytet w Białymstoku. Zarówno utworzenie Studium, jak i powołanie Katedry były próbą reakcji na zaistniałe zmiany i wynikające z nich potrzeby. Okoliczności tworzenia obu tych instytucji i zakres ich działania wykazują na wiele podobieństw i na swój sposób potwierdzają możliwość łączenia ich ze sobą. Niemniej jednak w dotychczasowej działalności Katedry można wskazać elementy, które świadczą nie tylko o wznowieniu i kontynuacji pracy Studium, ale poszerzają zakres podejmowanych przez nie działań.

1. Teologia jako dziedzina nauki

1.1. Uroczysta inauguracja KTP

Katedra Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku została powołana uchwałą Senatu uczelni 14 października 1998 roku. Swą działalność rozpoczęła już 1 lutego 1999 roku, jednak jej uroczysta inauguracja nastąpiła 5 marca 1999 roku w auli Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Uczestniczyli w niej przedstawiciele Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z JM rektorem prof. dr. hab. Adamem Jamrozem, zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego JE prof. dr. hab. metropolita Sawa (Hrycuniak) wraz z innymi hierarchami Cerkwi, przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego z JE biskupem prof. dr. hab. Edwardem Ozorowskim, przedstawiciele władz miejskich i wojewódzkich.

W swym inauguracyjnym przemówieniu metropolita Sawa podziękował Jego Magnificencji Rektorowi i Wysokiemu Senatowi Uniwersytetu w Białymstoku, Ministerstwu Edukacji Narodowej, władzom Województwa Podlaskiego i Miasta Białegostoku oraz wszystkim, którzy przyczynili się do utworzenia Katedry Teologii Prawosławnej. Za wspieranie idei powołania Katedry Teologii Prawosławnej właśnie w Białymstoku szczególnie gorące podziękowania skierował do Pana Jerzego Giedroycia (Sawa, 1999b, 22).

Zdaniem metropolity Sawy powstanie Katedry oznaczało nie tylko początek nowego etapu rozwoju teologii prawosławnej w Polsce, ale dobitnie świadczy również o „postępującym procesie normalizacji życia w naszym kraju” (Sawa, 1999b, 21). Fakt jej powołania ma ważne znaczenie nie tylko dla Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, ale „wskazuje również na nowy wymiar istnienia Uniwersytetu w Białymstoku” (tamże), bowiem uczelnia dołącza przez to do szeregu wiodących uniwersytetów Europy, w których zarówno była w przeszłości, jak i jest wykładana współcześnie teologia Kościoła rzymskokatolickiego, protestanckiego i prawosławnego (Sawa, 1999b, 21).

1.2. Nawiązanie do przeszłości

W swym wystąpieniu metropolita Sawa nawiązał do historii studiów teologicznych i podkreślił, że nauczanie teologii towarzyszyło studiom uniwersyteckim od samego zarania zorganizowanego szkolnictwa wyższego. Widać to zarówno w historii chrześcijaństwa, jak i we współczesnych demokratycznych społeczeństwach (Sawa, 1999b, s. 22). To w okresie szczególnego rozwoju nauk teologicznych w XII-XV wieku, w istniejącym od 1364 roku Studium Generalnym w Krakowie, pierwszym uniwersytecie na ziemiach polskich, już w 1397 roku powstał Wydział Teologii, który przetrwał aż do 1954 roku. Co znamienne, „Studium Generale w Krakowie wzorowane było na uczelni bolońskiej, ale początkowo nie była to kompletna uczelnia średniowieczna, ponieważ nie posiadała elitarnego wówczas wydziału teologicznego” (Zientara, s. 1). W długiej historii Uniwersytetu Jagiellońskiego był też okres, w którym pośród 42 katedr funkcjonowało 11 katedr teologicznych lub ściśle z teologią związanych (Sawa, 1999b, s. 22). Uczelnia promieniowała zatem zarówno wiedzą humanistyczną, jak i teologiczną. Dobitnie świadczą o tym nazwiska jej wykładowców i absolwentów.

W prawosławnym kontekście podobną rolę odegrała również Akademia w Ostrogu, której jednym z rektorów był późniejszy patriarcha Konstantynopola Cyryl Lukaris (Kempa, 2006). Świadom roli studiów teologicznych, metropolita kijowski Piotr Mohyla założył w 1631 roku Kolegium Prawosławne (Sawa, 1999b, s. 22). W 1658 roku zostało ono przekształcone w Akademię Kijowsko-Mohylańską, uczelnię równoprawną ówczesnej Akademii Krakowskiej (Jabłonowski, 1900, s. 135-138). Pośród wielu znamienitych jej absolwentów można wymienić św. Dymitra z Rostowa, św. Filoteusza Leszczyńskiego, Teofana Prokopowicza, Symeona Potockiego, Iwana Mazepę, Michaiła Łomonosowa czy Hryhorija Skoworodę.

Metropolita Sawa podkreślił, że „rolę uniwersytetów i nauk teologicznych doceniali wszyscy królowie, biskupi, możnowładcy i szlachta” (Sawa, 1999b, s. 22). Zrównania praw akademii prawosławnych z prawami Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wileńskiego domagali się również Kozacy na Sejmie Rzeczypospolitej w 1670 roku (Sawa, 1999b, s. 22). Teologia była również przedmiotem wykładanym w licznych i bardzo ważnych w historii Prawosławia w Rzeczypospolitej szkołach prawosławnych bractw cerkiewnych. Absolwenci szkół teologicznych odgrywali znaczące role zarówno pośród wiernym Kościoła prawosławnego, jak i w społeczeństwie Rzeczypospolitej.

Ważnym akcentem w przemówieniu metropolity Sawy było wspomnienie o Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego. Inaugurując pracę Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku „nie sposób nie wspomnieć o dniu 8 lutego 1925 roku, 74 lata temu, kiedy to otwierano Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, które efektywnie działało do wybuchu II wojny światowej. Odegrało ono olbrzymią rolę w życiu polskiego i światowego Prawosławia. Było jednym z najlepszych wydziałów teologii prawosławnej w świecie” (Sawa, 1999b, s. 24). Świadczy o tym fakt, że mimo zaledwie piętnastoletniego istnienia, wielu absolwentów Studium zajęło z czasem wysokie stanowiska nie tylko w Cerkwi w Polsce, ale również w lokalnych Kościołach prawosławnych w Ameryce, Bułgarii, Rosji, Rumunii, Serbii i w Patriarchacie Konstantynopolińskim (por. Baczyński, Sawicki, 2018, s. 241). Szczególną rolę w tworzeniu i prowadzeniu Studium odegrał ówczesny zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego metropolita prof. Dionizy Waledyński. Wykładowcami Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego byli znani naukowcy, profesorowie: Mikołaj Arseniew, archimandryta Hilarion Basdekas, Bazyl Bidnow, Dymitr Doroszenko, P. S. Kisiel-Kisielewski, Aleksander Łotocki, archimandryta Grzegorz Peradze, Iwan Ohijenko, Michał Zyzykin, dr Justyn Moisescu (od 1977 r. patriarcha Rumunii) i wielu innych (Sawa, 1999b, s. 24; por. Baczyński, Sawicki, 2018, s. 239). Metropolita stwierdził wówczas: „Modlimy się, by Bóg pobłogosławił i nam być ich godnymi kontynuatorami” (Sawa, 1999b, s. 24), a w zakończeniu swego inauguracyjnego wystąpienia poinformował zebranych, że patronami Katedry będą trzej wielcy hierarchowie i nauczyciele niepodzielonego Kościoła: św. Grzegorz Teolog, św. Bazyl Wielki i św. Jan Chryzostom (ich święto obchodzone jest 12 lutego). Wyraził przy tym życzenie, aby byli „pomocnikami i orędownikami w naszej pracy, którą dzisiaj rozpoczynamy” (Sawa, 1999b, s. 26).

1.3. Dzieło kontynuacji

Kontynuatką Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, które działało w latach 1924-1939, formalnie stała się, co prawda, utworzona po II wojnie światowej Sekcja Teologii Prawosławnej Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, jednak wiele przemawia za tym, aby kontynuację działalności Studium przypisać również Katedrze Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku (por. Baczyński, Sawicki, 2018, s. 245-246, 248). Za przedłużenie i próbę rozszerzenia zakresu działań edukacyjnych w dziedzinie teologii podejmowanych przez Studium Teologii Prawosławnej na Uniwersytecie Warszawskim można by ją uznać chociażby przez to, że Uniwersytet w Białymstoku przez trzydzieści lat funkcjonował jako Filia Uniwersytetu Warszawskiego. Na wiele podobieństw wskazują okoliczności powstawania i argumenty przytaczane w procesie tworzenia Studium i Katedry. Metropolita Dionizy przedstawił je w Senatowi Akademickiemu UW w dokumencie „O konieczności organizacji wyższego prawosławnego zakładu naukowego w Polsce” (Baczyński, Sawicki, 2018, s. 235). Metropolita Sawa wskazał na przejaw „postępującego procesu normalizacji życia w naszym kraju” (Sawa, 1999b, s. 21). W dwudziestolecie międzywojennym granice Polski sięgały dalej na Wschód i obejmowały terytoria obecnej Litwy, Białorusi i Ukrainy, gdzie większość przeważnie stanowili prawosławni obywatele odrodzonej Polski. Całe jej społeczeństwo było wówczas o wiele bardziej narodowościowo, kulturowo, religijnie i wyznaniowo zróżnicowane (por. Baczyński, Sawicki, 2018, s. 232-233). Metropolita Sawa podkreślił natomiast znaczenie obecnego narodowościowego i wyznaniowego zróżnicowania Podlasia oraz fakt, że to właśnie Białystok, białostoczczyzna i Podlasie są miastem i regionem, gdzie zamieszkuje znaczna większość prawosławnych chrześcijan w Polsce (Sawa, 1999b, s. 21-22). W dotychczasowej działalności Katedry wskazać można elementy, które świadczą nie tylko o kontynuacji pracy Studium, ale są również próbami poszerzenia zakresu jego działań. Chodzi tu zarówno o uzupełnianie zaistniałych braków, jak i reagowanie na bieżące potrzeby oraz wykorzystywanie nowych możliwości.

1.4. ELPIS, czasopismo teologiczne Katedry Teologii Prawosławnej

Wyraźnym przejawem kontynuacji jest ELPIS, czasopismo teologiczne Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku. W Przedmowie do pierwszego numeru metropolita Sawa stwierdził: „Studium

Teologii Prawosławnej wydawało czasopismo teologiczne ELPIS (Nadzieja)¹. Prezentowało ono prace naukowe profesorów i pracowników Studium. W druku ukazało się trzynaście zeszytów. W okresie powojennym nie podjęto kontynuacji wydawania ELPIS. Stąd też pracownicy Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku, zebrani na swoim pierwszym roboczym spotkaniu, podjęli decyzję o wznowieniu wydawania czasopisma teologicznego ELPIS przez Katedrę Teologii Prawosławnej w nadziei, że będzie to kontynuowanie działalności wydawniczej Studium” (Sawa, 1999a, s. 7). Wskazaniem na kontynuację jest podwójna numeracji roczników - nowa rozpoczyna się od „1”, a w nawiązaniu do ELPIS wydawanego przez Studium to jednocześnie nr „14” (por. Sawa, 1999a, s. 8). Pierwszy numer nowej serii ukazał się w nakładzie 500 egzemplarzy w listopadzie 1999 roku, zaledwie 7 miesięcy po inauguracji działalności Katedry. Zamieszczone zostały w nim referaty z konferencji naukowej „Prawosławie w Rzeczypospolitej Polskiej” współorganizowanej przez Katedrę Teologii Prawosławnej i Stowarzyszenie Bractwo św. św. Cyryla i Metodego, przeprowadzonej w Białymstoku i Supraślu w czerwcu 1999 roku. Metropolita Sawa zapowiedział wówczas: „W następnych numerach zamieszczać będziemy prace naukowe naszych pracowników oraz prace znanych teologów prawosławnych, by w ten sposób przybliżyć Prawosławie wszystkim, którzy nim się interesują” (Sawa, 1999a, s. 8).

Dotychczas ukazało się 25 nowych zeszytów/tomów ELPIS. Od ostatniego, wydanego w 2023 roku, czasopismo ukazuje się wyłącznie w formie elektronicznej. Wydawcą czasopisma jest Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. ELPIS jest indeksowany w The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), The Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.), WorldCat, CrossRef, InfoBase Index, BazHum, Index Copernicus Journals Master List, DOAJ (Directory of Open Access Journal) IERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences). Wszystkie artykuły z lat 1999-2023 dostępne są bezpłatnie na stronie internetowej czasopisma (www.elpis.uwb.edu.pl). W roku 2018 czasopismo ELPIS, uzyskało ocenę ministerialną i otrzymało 7 punktów, a w roku 2019 kolejną ocenę ministerialną i 20 punktów. Obecnie ELPIS znajduje się na liście punktowanych czasopism Ministerstwa Edukacji i Nauki i uzyskał 40 punktów (nauki teologiczne i nauki biblijne).

Redakcja czasopisma ELPIS: redaktor naczelny – ks. dr hab. Marek Ławreszuk; redaktorzy tematyczni – abp dr hab. Jakub Kostiuć, prof. ChAT, bp dr hab. Andrzej Borkowski, ks. dr Jerzy Tofiluk, prof. ChAT, ks. dr Henryk Paprocki, ks. dr Andrzej Kuźma, ChAT, dr Jarosław Charkiewicz, Warszawska Metropolia Prawosławna; redaktorzy językowi – Agnieszka Klebus, ks. dr Ivan Nikulin, mgr Severine Felenczak, mgr Joel Henderson; sekretarz redakcji – mgr Mirosława Dudel.

2. Działalność dydaktyczna

Katedra Teologii Prawosławnej powstała jako międzywydziałowa jednostka naukowo-badawcza i swoją aktywność realizuje poprzez badania statutowe i własne jej pracowników. Katedra nie ma „swych własnych” studentów i zajęcia dydaktyczne realizowane są na wielu wydziałach Uniwersytetu w Białymstoku, na studiach licencjackich i magisterskich, prowadzi również wykłady w ramach zajęć ogólnouczelnianych UwB. Prowadziła również studia podyplomowe, kursy szkoleniowe.

Prezentowana poniżej dane pochodzą zarówno z dorocznych sprawozdań z działalności Katedry, jak i materiałów dotyczących poszczególnych sfer działania, dostępnych w zasobach Katedry.

2.1. Studia podyplomowe i kursy

2000/2001 - Studia podyplomowe z teologii prawosławnej

2005/2006 - Dwuletnie studia podyplomowe z teologii prawosławnej

2014/2016 - Zarządzanie Parafią i Instytucjami Kościelnymi

2016/2017 - Teologia Prawosławna i Ikonografia

Przedmioty zajęć studiów podyplomowych to m.in.: Liturgika, Teologia biblijna, Historia Kościoła, Historia ikonografii, Teologia moralna, Etyka życia społecznego, Prawo kościelne, Ochrona tożsamości sakralnej, Ochrona kościelnych zasobów archiwalnych, Etyka biznesu.

Już w pierwszym roku działalności Katedry, od 11.10.1999 do 29.05.2000, w obliczu potrzeby podnoszenia kwalifikacji prawosławnych katechetów przeprowadzony został specjalistyczny „Kurs teologiczno-pedagogiczny dla katechetów”. Uczestniczyło w nim 160 duchownych i świeckich nauczycieli religii

¹ Bibliografia ELPIS opracowana przez ks. Henryka Paprockiego dostępna jest pierwszym tomie nowej serii: ks. Henryk Paprocki, *Bibliografia czasopisma teologicznego „Elpis” 1926-1937*, ELPIS 1/1 (1999), s. 27-43.

prawosławnej. Wraz z Wydziałem Pedagogiki i Psychologii UwB Katedra współorganizowała również seminarium licencjackie.

2.2. Zaangażowanie Katedry w pracę Uniwersytetu w Białymstoku

Wykłady, ćwiczenia i konwersatoria prowadzone przez pracowników Katedry odbywały się na wielu wydziałach Uniwersytetu w Białymstoku – Filologicznym, Historii i Stosunków Międzynarodowych, Historyczno-Socjologicznym, Biologiczno-Chemicznym, Nauk o Edukacji, Matematyki i Informatyki, Pedagogiki i Psychologii, Prawa, Ekonomii, Instytucie Studiów Kulturowych, Filologii Wschodniosłowiańskiej, Informatyki.

Pośród tematów zajęć najczęściej pojawiały się: Antropologia chrześcijańska, Współczesna duchowość i obrzędowość Podlasia, Prawosławne chrześcijańskie życie duchowe, Orthodox Christian Spirituality, Duchowość wschodniochrześcijańska, Idee duchowości chrześcijańskiej we współczesnej literaturze i filmie, Chrześcijaństwo w języku literatury i filmu, Chrześcijańskie idee w literaturze i filmie, Chrześcijańskie korzenie wiary, Etyczno-moralne wyzwania współczesności, Chrześcijaństwo wobec wyzwań współczesności, Christianity Facing Modern Challenges, Religie i wyznania na obszarze postradzieckim, Symbolika i obrzędowość chrześcijańska, Wybrane zagadnienia filozofii rosyjskiej, Historia Rosji, Kultura Rosji, Kultura bałkańska, Kultura narodowa i ludowa Bałkanów, Wybrane zagadnienia kultury bizantyjskiej, Kultura duchowa i religijność współczesnej Grecji, Kultura i moralność w przestrzeni antropologii chrześcijańskiej, Prawosławne prawo kościelne, Ochrona środowiska w ujęciu etyki chrześcijańskiej.

Od roku akademickiego 2015/2016 Katedra prowadzi zajęcia ogólnouczelniane, które zostały wliczone w pensum. Oferta jest skierowana do studentów wszystkich wydziałów i kierunków Uniwersytetu w Białymstoku. Ukończenie zajęć skutkuje wpisaniem do suplementu dyplomu w rubryce „inne osiągnięcia” i przyznaniem 2 punktów ECTS. Tematyka przeprowadzonych zajęć: Teologia liturgiczna, Chrześcijańskie dziedzictwo Europy, Ikonografia i symbolika chrześcijańska, Kultura i moralność w przestrzeni antropologii chrześcijańskiej, Jak odczytywać Ewangelie we współczesnym świecie, Podstawy współczesnej antropologii chrześcijaństwa wschodniego, “No -ism, no schism” czyli o trudnych tematach teologicznych prostymi słowami, Sacrum i profanum w duchowej przestrzeni Kościoła prawosławnego, Duchowość chrześcijańska, Symboliczno-mistyczny charakter Liturgii prawosławnej, Chrześcijańskie korzenie Europy, Język współczesnych nabożeństw prawosławnych w Polsce i na świecie, Ochrona środowiska w ujęciu etyki chrześcijańskiej, Zastosowanie chatu GPT w przekładzie tekstów nabożeństw.

2.3. Działalność propagatorska Katedry Teologii Prawosławnej

Oprócz osiągnięć związanych z wydawaniem czasopisma ELPIS Katedra może pochwalić się organizacją wielu konferencji naukowych, a także działaniami popularyzatorskimi. To m.in. cykl otwartych wykładów w ramach Wszechnicy Kultury Prawosławnej, Wielkopostnej Wszechnicy, wykłady gości Katedry z innych ośrodków naukowych za granicą. KTP jest również współorganizatorem Olimpiady Prawosławnej Wiedzy Religijnej.

2.4. Konferencje

Od początku swego istnienia KTP organizuje i współorganizuje konferencje naukowe poświęcone wybranym ważnym zagadnieniom z historii i współczesnego życia Cerkwi w Polsce i na świecie. Pierwsza z nich odbyła się już na początku czerwca 1999 r., zaledwie trzy miesiące po uroczystej inauguracji działalności KTP. Co ważne, dzięki rozległym kontaktom metropolity Sawy i pracowników Katedry, już od 2003 r. były to konferencje międzynarodowe, w których uczestniczyli prelegenci ze szkół teologicznych poszczególnych Cerkwi lokalnych. Pracownicy KTP zapraszani byli na konferencje organizowane przez te uczelnie. W ten sposób KTP nawiązywała i pogłębiała swą współpracę międzynarodową. Obszerne materiały z wszystkich niemal konferencji organizowanych w latach 1999-2016 zostały opublikowane w ELPIS. Od roku 2017 w działalności KTP coraz bardziej akcentowana jest dydaktyka i badania naukowe.

Konferencje organizowane i współorganizowane dotychczas przez KTP UwB poruszały następujące tematy:

- 1 marca 2024 – jubileuszowa konferencja naukowa: „Nauki teologiczne na uniwersytecie. XXV-lecie katedr teologii Uniwersytetu w Białymstoku”.

- 23-24 września 2023 - międzynarodowa konferencja naukowa: „Kodeks Supraski 1000 – 500 – 200”, współorganizowana przez: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego Prawosławną Diecezją Białostocko-Gdańską, monaster Zwiastowania Bogarodzicy w Supraślu, Konsula Honorowego Republiki Bułgarii w Białymstoku, Fundację Oikonomos, Akademię Supraską, Katedrę Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku i Pax Byzantino-Slavia Research Network. Pracownicy Katedry, ks. Marek Ławreszuk i Antoni Mironowicz wystąpili z referatami: „Supraski antologion liturgiczny w Biblii Mateusza Dziesiątego z 1507 roku – wstępna analiza i zagadnienia badawcze” i „Pisma metropolity Grzegorza Camblaka w zbiorach biblioteki supraskiej”.
- 28 listopada 2018 – sesja naukowa: „Kościół prawosławny w okresie XX-lecia międzywojennego. Polska-Białostoczczyzna-Białystok”.
- 24 czerwca 2017 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Bizantyjska tradycja w obrzędowości słowiańskiej” organizowana we współpracy z Fundacją Vidovdan oraz Monasterem Zwiastowania Najświętszej Bogarodzicy w Supraślu. Pracownicy Katedry, ks. dr hab. Marek Ławreszuk i archimandryta dr hab. Andrzej Borkowski wystąpili z referatami: „Bizantyjska tradycja liturgiczna a typik ‘synodalny’ na ziemiach słowiańskich” i „Sztuka modlitwy w doświadczeniu monastycznym Góry Athos”.
- 25 czerwca 2016 – konferencja naukowa: „Śladami Nektariusza” poświęcona rekonstrukcji fresków w cerkwi Zwiastowania Bogarodzicy monasteru Supraślu, organizowana we współpracy z Festiwałem Kultury Serbskiej Vidovdan, Monasterem Zwiastowania Najświętszej Bogarodzicy, Prawosławnym Seminarium Duchownym w Warszawie, Akademią Supraską i Stowarzyszeniem Bractwo Prawosławne św. św. Cyryla i Metodego.
- 19-21 maja 2016 – międzynarodowa konferencja: „Rodzina a prawo w cywilizacji chrześcijańskiej”, organizowana we współpracy z Katedrą Nauk Historyczno-Prawnych i Komparatystyki Prawniczej oraz Katedrą Prawa Cywilnego Wydziału Prawa, Zakładem Historii Starożytnej Wydziału Socjologiczno-Historycznego, Katedrą Historii Nowożytnej Wydziału Socjologiczno-Historycznego, Katedrą Teologii Katolickiej UwB, Centrum Badań Struktur Społecznych i Gospodarczych Przednowoczesnej Europy Środkowo-Wschodniej, Instytutem Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, Międzynarodowym Instytutem Socjologii Prawa (International Institute for the Sociology of Law) w Oñati, Hiszpania, Stowarzyszeniem „Romanistyka Prawnicza” i Akademią Supraską. (por. ELPIS 18 2016).
- 14-16 kwietnia 2016 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Piękno w sacrum”, organizowana we współpracy z Wydziałem Architektury Politechniki Białostockiej, Wydziałem Instrumentalno-Pedagogicznym w Białymstoku Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie, Katedrą Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Białymstoku, Wydziałem Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku Akademii Teatralnej im. Al. Zelwerowicza w Warszawie, Galerią Arsenał w Białymstoku, Stowarzyszeniem Architektów Polskich – Oddział w Białymstoku, Operą i Filharmonią Podlaską.
- 14-15 maja 2015 – IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa: „Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Język. Literatura. Kultura. Historia”, organizowana we współpracy z Katedrą Językoznawstwa Historycznego IFW, Instytutem Filologii Polskiej, Akademią Supraską, Towarzystwem Przyjaciół Kultury Żydowskiej w Białymstoku, Katedrą Językoznawstwa Ogólnego i Rosyjskiego Witebskiego Uniwersytetu Państwowego im. Piotra Maszerowa.
- 17 lutego 2015 – konferencja naukowa: „Święci Cerkwi prawosławnej w Rzeczypospolitej. 500-lecie śmierci św. Antoniego Supraskiego”, organizowana w Akademii Supraskiej we współpracy z Akademią Supraską i Stowarzyszeniem Bractwo Prawosławne św. św. Cyryla i Metodego. (por. ELPIS 17 2015).
- 29 maja 2013 – „1150 lat misji świętych Cyryla i Metodego. Kulturowe i duchowe dziedzictwo misji Świętych Braci” (por. ELPIS 15 2013).
- 26 maja 2012 – „Duch Święty i jego oddziaływanie w świecie globalizacji” (por. ELPIS 14 2012).
- 28 maja 2011 – „Sztuka sakralna i jej wpływ na duchowość człowieka” (por. ELPIS 13 2011).
- 29 maja 2010 – „Antropologia prawosławna” (por. ELPIS 12 2010).
- 29 maja 2009 – „Prawosławie wobec problemów współczesnego świata” (por. ELPIS 11 2009).
- 30-31 maja 2008 – „Prawosławne świadectwo we współczesnym świecie” (por. ELPIS 10 2008).
- 2 czerwca 2007 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Kościół prawosławny w Polsce po II wojnie światowej” (por. ELPIS 9 2007).
- 2-3 czerwca 2006 – „Kościół prawosławny w okresie międzywojennym” (por. ELPIS 8 2006).

- 3-4 czerwca 2005 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Sekty i ich zagrożenie dla człowieka” (por. ELPIS 7 2005).
- 12 lutego 2005 – „Nauka o człowieku” - konferencja organizowana we współpracy z Zakładem Bioetyki i Antropologii Filozoficznej (por. ELPIS 7 2005).
- 12 lutego 2004 – „Współczesne zagrożenia osoby ludzkiej” – konferencja organizowana we współpracy z Zakładem Bioetyki i Antropologii Filozoficznej (por. ELPIS 6 2004).
- 4-5 czerwca 2004 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Prawosławna eschatologia” (por. ELPIS 6 2004).
- 30-31 maja 2003 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Prawosławna eklezjologia” (por. ELPIS 5 2003).
- 18-21 maja 2003 – „Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Literatura. Kultura. Język” – konferencja organizowana we współpracy z Zakładem Językoznawstwa Historycznego Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej, Zakładem Literatury Oświecenia i Romantyzmu Instytutu Filologii Polskiej i IKTK UwB.
- 14 kwietnia 2003 r. – „Wielki Post” i 14 lutego 2003 – „Post i jego znaczenie we współczesnym świecie” (por. ELPIS 5 2003).
- 7-8 czerwca 2002 – międzynarodowa konferencja naukowa: „Święta Eucharystia w życiu prawosławnego chrześcijanina” (por. ELPIS 5 2003).
- 25-26 stycznia 2002 – „Duchowość chrześcijańska Wschodu i Zachodu” – konferencja współorganizowana z Katedrą Teologii Katolickiej UwB (por. ELPIS 4 2002).
- 9 marca 2001 r. – „Bogarodzica w teologii i kulcie Prawosławia” (por. ELPIS 3 2001).
- 10 czerwca 2000 r. – „Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki” (por. ELPIS 2 2000).
- 4-5 czerwca 1999 – „Kościół prawosławny w dziejach Rzeczypospolitej” – konferencja organizowana w Białymstoku i w Supraślu we współpracy ze Stowarzyszeniem Bractwo Prawosławne św. św. Cyryla i Metodego (por. ELPIS 1 1999).

2.5. *Wszechnice Kultury Prawosławnej*

Od listopada 1999 r. Katedra Teologii Prawosławnej wraz z Prawosławną Diecezją Białostocko-Gdańską i Stowarzyszeniem Bractwo Prawosławne św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku współorganizują Wszechnicę Kultury Prawosławnej. Wykłady otwarte w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku prowadzą pracownicy KTP i zaproszeni goście. Pośród nich byli: metropolita Kallistos Ware z Uniwersytetu w Oxford, prof. Aleksiej Osipow z Moskiewskiej Akademii Duchownej, ks. dr Georgij Zawierszynskij, dziekan prawosławnych parafii rosyjskich w Irlandii Północnej i Szkocji, ks. diakon Gintaras Sungaila z Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Wilnie, ks. Georgij Orechov, Prorektor Uniwersytetu św. Tichona w Moskwie.

2.6. *Olimpiada Prawosławnej Wiedzy Religijnej*

Olimpiada posiada akredytację Ministra Edukacji Narodowej (rozporządzenie MENiS z dnia 29.01.2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad – Dz. U. Nr 13, poz. 125) i kategorię olimpiady przedmiotowej (decyzja z dnia 22.10.2007 roku). Organizatorem jest Katedra Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku, Warszawska Metropolia Prawosławna i Wydział Katechetyczny Prawosławnej Diecezji Białostocko-Gdańskiej. Uczestnikami olimpiady są uczęszczający na lekcje religii prawosławnej uczniowie wszystkich typów szkół średnich (wcześniej ponadgimnazjalnych) dających możliwości uzyskania matury.

Tematy olimpiady w ostatnich latach:

- 2016/2017 - „Boska Liturgia św. Bazylego Wielkiego i św. Jana Chryzostoma. Historiografia i analiza teologiczno-liturgiczna”
- 2017/2018 - „Pojęcie patriotyzmu w świetle 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Cerkiew prawosławna w Polsce w latach 1918-2018”.
- 2019/2020 - „Jedność i tożsamość w świetle 450-lecia Unii Lubelskiej. Tendencje unijne na ziemiach polskich od XVI wieku”.
- 2020/2021 - „Doświadczenie świętości i męczeństwa w prawosławiu postrzegane przez pryzmat chrześcijańskiej myśli teologicznej”.
- 2021/2022 - „Dydaktyczno-pedagogiczne elementy nauczania św. apostoła Pawła”.

- 2022/2023 - „Współczesny monastycyzm prawosławny w Polsce”.
- 2023/2024 - „Stulecie autokefalii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – rys historyczno-kanoniczny”.

2.7. Działalność badawcza

Katedra Teologii Prawosławnej ma w swym dorobku serię publikacji. To monografie zarówno pracowników Katedry, jak i zespołów współpracujących nad poszczególnymi zagadnieniami. Lista monografii obejmuje 15 pozycji Wydawnictwa Uniwersytetu w Białymstoku.

W ostatnim dziesięcioleciu KTP zaangażowane jest w unikatowe międzywydziałowe i międzynarodowe projekty badawcze finansowane przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki.

2.7.1. Monografie

- Stanley S. Harakas, *Przeżywanie Liturgii. Przewodnik po Boskiej Liturgii*, przekład, wstęp i opracowanie ks. Włodzimierz Misijuk, WUwB 2022.
- bp Andrzej Borkowski, prot. Marek Ławreszuk, d. Piotr Makal, prot. Włodzimierz Misijuk, *Zasady sprawowania nabożeństw prawosławnych. Boska Liturgia św. Jana Chryzostoma. Tom I. Boska Liturgia św. Bazylego Wielkiego*, WUwB, Białystok 2019, ss. 220.
- abp Jakub Kostiuć, ks. Jerzy Tofiluk, ks. Marek Ławreszuk, ks. Włodzimierz Misijuk, Jarosław Charkiewicz, *Specyfika polskiej terminologii prawosławnej. Koncepcja normatywizacji pisowni*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2016, ss. 140.
- archimandryta Bazyl (Gondikakis), *Hymn wejścia. Elementy doświadczenia liturgicznego sakramentu jedności w Prawosławiu*, tłum. i komentarz ks. dr Marek Ławreszuk, red. prof. dr hab. Biskup Jerzy (Pańkowski), ks. dr Marek Ławreszuk, WUwB, Białystok 2015, ss. 200.
- ks. archimandryta Warsonofiusz (Doroszkiewicz), *Dzieje Wschodnich Rzymian*, WUwB, Białystok 2015, ss. 500
- ks. archimandryta Andrzej Borkowski, *Między Konstantynopolem a Moskwą. Źródła greckie do autokefalii Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej (1919-1927)*, WUwB, Białystok 2015, ss. 253.
- Antoni Mironowicz, *Ks. Michał Bożerianow i jego odpowiedź „ludziom małym”*, WUwB, Białystok 2015, ss. 131.
- o. Piotr Fiedoruk, *Kapłaństwo w świetle życia i twórczości św. Jana z Kronsztadu (1829-1908)*, WUwB, Białystok 2015, ss. 262.
- ks. archimandryta Warsonofiusz (Doroszkiewicz), *Cesarz i dogmat. Filiokwistyczne tendencje w Cesarstwie Karola Wielkiego w VIII-IX wieku*, WUwB, Białystok 2014, ss. 224.
- ks. archimandryta Andrzej Borkowski, *Patriarchaty Wschodu w dziejach Rzeczypospolitej (1583-1601)*, WUwB, Białystok 2014, ss. 392.
- o. Marek Ławreszuk, *Modlitwa wspólnoty. Historyczny rozwój prawosławnej tradycji liturgicznej*, WUwB, Białystok 2014, ss. 502.
- abp Jakub Kostiuć, *Bogocłowieczeństwo Chrystusa w tekstach liturgicznych świętego Jana Damasceńskiego*, WUwB, Białystok 2014, ss. 242.
- ks. dr. hab. Marek Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa. Liturgiczna symbolika i znaczenie sakramentu w Kościele prawosławnym*, WUwB, Białystok 2014, ss. 144.
- abp Jakub Kostiuć, *O tajemnicy zbawienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, ss. 176.
- ks. prof. Marian Bendza, ks. dr. Anatol Szymaniuk, *Starożytne patriarchaty prawosławne*, WUwB, Białystok 2005, ss. 188.
- Piotr Derdej, *Status prawny Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w III Rzeczypospolitej*, WMP/WUwB, Warszawa/Białystok 2005.

2.7.2. Projekty badawcze

Przykład szerokiej międzywydziałowej współpracy naukowej KTP to „Słownik polskiej terminologii prawosławnej”, projekt badawczy finansowany przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki (Dziedzictwo Narodowe. Nr rej.: 11H 16 0083 84), realizowany w latach 2017-2022 przez pracowników KTP i Wydział

Filologiczny UwB. To kontynuacja wcześniejszej zespołowej pracy badawczej, zwieńczonej publikacją monografii „Specyfika polskiej terminologii prawosławnej. Koncepcja normatywizacji pisowni”. W projekcie aktywnie uczestniczyło 11 naukowców z różnych ośrodków akademickich: ks. prof. dr hab. Wiesław Przyczyna (kierownik projektu), ks. dr hab. Marek Ławreszuk, prof. UwB (p.o. kierownika projektu), abp dr hab. Jakub Kostiuć, prof. ChAT, prof. dr hab. Lidia Citko, dr hab. Katarzyna Czarnecka, prof. UAM, ks. dr Jerzy Tofiluk, prof. ChAT, ks. dr Włodzimierz Misijuk, ks. dr Jarosław Kupryjaniuk, dr Anna Rygorowicz-Kuźma, dr Małgorzata Kurianowicz, ks. Piotr Makal, mgr Grzegorz Makal. W poszczególnych etapach projektu uczestniczyli ponadto: dr hab. Józef Kuffel, dr Jarosław Charkiewicz, dr Marcin Abijski, mgr Dariusz Kazimierowicz.

W styczniu 2024 r. Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w ramach konkursu „Dziedzictwo Narodowe” ogłosił decyzję o finansowaniu kolejnego projektu badawczego KTP UwB. Będzie to „Supraski antologion liturgiczny Mateusza Dziesiątego z 1507 roku – opracowanie naukowe i przekład na język polski” najstarszego cerkiewnosłowiańskiego rękopisu spisane w Supraślu, datowanego na rok 1507.

Tym razem realizacji projektu podejmie się interdyscyplinarna i międzynarodowa grupa badawcza złożona z 22 naukowców z Polski, Włoch, Litwy i Ukrainy. W projekt zaangażowali się m.in. prof. dr hab. Aleksander Naumow (Università Ca' Foscari Venezia), dr hab. prof. UAM Marzanna Kuczyńska (Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; Kierownik Zakładu Slawistyki Kulturoznawczej), ks. abp dr hab. prof. ChAT Jakub Kostiuć, dr hab. prof. ChAT Jerzy Ostapczuk (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie), prof. dr hab. Sergejus Temčinas (Instytut Języka Litewskiego w Wilnie), prof. dr hab. Georgi Minczew, dr hab. prof. UŁ Ivan Petrov, dr hab. prof. UŁ Małgorzata Skowronek, dr prof. UŁ Halyna Naienko, dr Agata Kawecka (Uniwersytet Łódzki), dr hab., prof. UW Aleksandra Sulikowska-Bełczowska (Instytut Historii Sztuki UW), dr Margarita Zhivova (Dipartimento di Lingue, Letterature e Culture Straniere, Università degli studi Roma Tre). Jednostki Uniwersytetu w Białymstoku reprezentują: kierownik projektu ks. dr hab. Marek Ławreszuk, prof. UwB, prof. dr hab. Lilia Citko, prof. dr hab. Antoni Mironowicz, dr hab. Urszula Pawluczuk, ks. dr Włodzimierz Misijuk, mgr Grzegorz Makal. W badania zostali zaangażowani również młodzi naukowcy i badacze niezależni: ks. dr Jarosław Kupryjaniuk, ks. mgr inż. Piotr Makal, Piotr Sterlingow i Dawid Jakubowski.

3. „Last but not least” – pracownicy Katedry

Od 1.03.2017 funkcję kierownika Katedry Teologii Prawosławnej pełni ks. dr hab. prof. UwB Marek Ławreszuk, a jej pracownicy to dr Włodzimierz Misijuk – adiunkt, mgr Grzegorz Makal – asystent, mgr Mirosława Dudel - starszy referent.

Twórcą i pierwszym kierownikiem KTP był metropolita prof. zw. dr hab. Sawa (Michał) Hrycuniak. Zespół pracowników Katedry w poprzednich latach tworzyli: bp. dr hab. Andrzej Borkowski, bp. dr hab. Warsonofiusz Doroszkiewicz, ks. dr Jerzy Tofiluk, ks. dr Henryk Paprocki, ks. prof. dr hab. Marian Bendza (zm. 2018), ks. dr Doroteusz Sawicki, ks. dr Artur Aleksiejuk, mgr Dariusz Kazimierowicz – asystent, jak również referenci mgr Karolina Ignatiuk, mgr Justyna Grybowicz, mgr Alicja Podolec, mgr Jarosław Charkiewicz – pracownik inżynieryjno-techniczny i mgr Antonina Mozolewska (zm. 2022) – bibliotekarka.

Siedziba Katedry znajduje się aktualnie przy ulicy Ludwika Zamenhofs 15, w pomieszczeniach dzielonych z Uniwersytetem Trzeciego Wieku. Do 2013 roku mieściła się w budynku Centrum Kultury Prawosławnej przy ulicy św. Mikołaja 5, a następnie w budynku Rektoratu UwB przy ulicy Marii Skłodowskiej-Curie 14.

Ważnym wydarzeniem w historii Katedry było nadanie tytułu doctor honoris causa Uniwersytetu w Białymstoku Jego Eminencji ks. metropolicie prof. dr. hab. Sawie, które nastąpiło 8 czerwca 2001 roku.

Zakończenie

Przedstawiony wyżej opis dwudziestopięcioletniej działalności Katedry Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku wskazuje na jej podobieństwo do Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego zarówno w odniesieniu do okoliczności ich powstania, jak i warunków działalności. Potwierdza to stwierdzenie, że Katedra jest „teologicznym spadkobiercą” Studium (por. Baczyński, Sawicki, 2018, s. 231). Wyraźnie świadczy o tym czasopismo teologiczne ELPIS, wydawnicza, dydaktyczna i propagatorska działalność zespołu naukowo-badawczego KTP oraz jego międzynarodowe kontakty. Choć Katedra nie ma „swoich

własnych” studentów, nie dysponuje równie licznym zespołem kadrowym pracującym w wyodrębnionych dziedzinach teologii (por. Ostapczuk, Tofiluk, 2022, s.752) i nie jest bezpośrednio zaangażowana w kształcenie przyszłych duchownych, jednak podobnie jak Studium odgrywa ważną rolę w życiu Cerkwi w Polsce. W związku z wprowadzeniem nauczania religii do szkół zaistniała pilna potrzeba przygotowania szerszego grona wykwalifikowanych katechetów. W latach 1999-2000 przeprowadzony został specjalistyczny kurs teologiczno-pedagogiczny, w którym uczestniczyło 160 duchownych i świeckich nauczycieli religii prawosławnej. W późniejszych latach przeprowadzone zostały dwa kursy dwuletnich studiów podyplomowych z teologii prawosławnej. Ważnym przejawem zaangażowania w życie Cerkwi i reagowania na jej bieżące potrzeby był również adresowany do duchownych dwuletni kurs obejmujący zagadnienia zarządzania parafią i instytucjami cerkiewnymi.

Wskazać trzeba tu również na elementy działalności Katedry, które świadczą nie tyle o kontynuacji dzieła zapoczątkowanego przez Studium, co o poszerzaniu i rozwoju zakresu jego działalności. To z pewnością znacznie poszerzona propagatorska działalność Katedry zarówno w kontekście Uniwersytetu w Białymstoku, jak i w szerszych kręgach społeczeństwa, zarówno na Podlasiu, jak i w całym kraju. Umożliwiają to zarówno zajęcia ze studentami (w większości nieprawosławnymi) wielu różnych wydziałów UwB, jak i opisane wyżej, współorganizowane przez Katedrę wszechnice, olimpiady dla środowiska prawosławnych.

Bardzo charakterystycznym i ważnym elementem działalności Katedry były w tym względzie doroczne międzynarodowe konferencje i udostępnienie/popularyzacja licznych materiałów konferencyjnych za pośrednictwem czasopisma ELPIS, zarówno w jego wersji drukowanej, jak i powszechnie dostępnej cyfrowej.

Podkreślić też trzeba znaczenie dwóch ostatnich projektów badawczych. „Słownik polskiej terminologii prawosławnej” i „Supraski antologion liturgiczny Mateusza Dziesiątego z 1507 roku – opracowanie naukowe i przekład na język polski” to nie tylko przykłady szerokiej międzywydziałowej współpracy naukowej KTP. Słownik, będąc docenionym przez wielu przejawem propagatorskiej działalności Katedry i UwB, jest również odpowiedzią na palącą potrzebę uporządkowania, ujednolicenia, uprzyśpieszenia i wyjaśnienia polskiej terminologii prawosławnej nie tylko na gruncie lokalnym, ale również w odniesieniu do języków „obcych” – greki, cerkiewnej słowiańszczyzny i języków współczesnych, z którymi stykamy się poprzez coraz bardziej liczne tłumaczenia tekstów teologicznych na język polski.

Zarówno *Słownik*, jak i *Supraski antologion* są projektami badawczymi, które wskazują na głębokie korzenie prawosławia w Polsce. Oba projekty, choć *Antologion* w szczególności, ujawniają ponadto charakterystyczne odrębne rysy lokalnej prawosławnej tradycji liturgicznej. W kontekście obchodów stulecia autokefalii Cerkwi w Polsce to z pewnością ważny akcent wskazujący na głębokie osadzenie prawosławnego chrześcijaństwa w lokalnej społeczności i kulturze. To głębokie zakorzenienie przejawiało się nie tylko w dokładnym przyswojeniu tradycji przejętej od wcześniejszych pokoleń, ale też w utworzeniu własnej tradycji, opartej na przyjętych wzorcach. Potwierdzają to na swój sposób melodie do tekstów liturgicznych zebrane w *Irmologionie supraskim* z początku XVII wieku – obok starożytnych bizantyńskich, późniejszych staroruskich, bałkańskich i greckich cerkiewnych „znamiennych czy dimiestwiennych raspiewów” pojawiają się w nim również lokalne, własne melodie opracowane i spisane w supraskim monasterze (por. Abijski, 2016, s. 24). W późniejszych wiekach, pod presją nowych historycznych i jurysdykcyjnych okoliczności, decyzji i działań podejmowanych przez Świętobliwy Synod Rządzący Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, doszło do ujednolicenia wielu lokalnych praktyk, eliminacji wcześniejszych odrębności i niemal całkowitego ich zapomnienia czy zatarcia. Projekty badawcze Katedry usiłują je odtworzyć i uprzystępniać.

Bibliografia

- Abijski, M. (2016). *Irmologion Supraski 1598-1601*, *Gazeta Festiwalowa* 1(41), s. 24-25. [online] https://www.academia.edu/114336966/Irmologion_Supraski_1598_1601?f_r=1037192 [20.05.2024]
- Baczyński, A. i Sawicki, D. (2018). Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego i jego teologiczni spadkobiercy. *ELPIS* (20), s. 231–252. [online] <https://doi.org/10.15290/elpis.2018.20.25> [20.05.2024]
- Jabłonowski, A. W. (1900) *Akademia Kijowsko-Mohilańska: Zarys historyczny na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi*. Lwów.
- Kempa, T. (2006). *Akademia i Drukarnia Ostrogska*. Biały Dunajec-Ostróg: Wołanie z Wołynia.

Ostapczuk, J. i Tofiluk, J. (2022). Wyższe Prawosławne Szkolnictwo Teologiczne w Polsce – przeszłość i teraźniejszość. *Rocznik Teologiczny* (54/4), s. 744-766 [online] <https://doi.org/10.36124/rt.2022.27> [20.05.2024]

Sawa, Metropolita. (1999a). Przedmowa, *ELPIS* (1/1), s. 7-9.

Sawa, Metropolita. (1999b) Przemówienie Jego Eminencji, księdza metropolity Sawy, na uroczystej inauguracji działalności Katedry Teologii Prawosławnej, *ELPIS* (1/1), s. 21-26 [online] <https://doi.org/10.15290/elpis.1999.01.01> [20.05.2024]

Zientara, E. *Założenie uniwersytetu w Krakowie*, rozmowa z prof. Krzysztofem Stopką. [online] <https://muzhp.pl/kalendarium/zalozenie-universytetu-w-krakowie> [20.05.2024]

Rozmiar artykułu: 1,2 arkusza wydawniczego